

Working Paper Series 7/10

KINAS MAKT

Arne Jon Isachsen
CME/BI

Desember 2010

Centre for Monetary Economics
BI Norwegian School of Management

ISSN 1503-3031

KINAS MAKT

Ibsen i Amerika	Side 2
Halvannet år med Obama	Side 6
På sykkel til Åanseter	Side 10
Hva skal vi leve av etter oljen?	Side 15
Fredspris til besvær	Side 19
Kinas makt	Side 22
QE2 – Hva er det, og hva er vitsen?	Side 26
Uro i valutamarkedene	Side 30
Fredspris til feil mann?	Side 34

Dette arbeidsnotatet setter sammen Månedsbrevet for årets seks siste måneder

Arne Jon Isachsen

MÅNEDSBREVET

Juli 2010

IBSEN I AMERIKA

Blow-out i Mexicogulfen i april, er den siste i rekken av katastrofer det britiske oljeselskapet BP har ansvar for. President Obama er ikke blid. Han har presset BP til å sette av 20 milliarder dollar i et eget fond for dekning av utgifter. Videre har BP akseptert ikke å betale utbytte til sine eiere i år. Men mange på høyresiden i amerikansk politikk raser. De mener presidenten griper inn i næringslivet på upassende vis.

For vel to måneder siden hendte det som ikke kunne hende. Blow-out i Mexicogulfen. I en oljebrønn som BP har boret. Den største utblåsningen til havs i historien. Elleve mennesker mistet livet. På fire dager spruter det nå ut like mye olje som under forliset til Exxon Valdez utenfor Alaska i 1989.

Da Tony Hayward, med en Ph.D. i geologi fra University of Edinburgh, overtok som ny sjef for BP for tre år siden, skulle sterkere fokus settes på sikkerhet, ble det sagt. Ulykken i Mexicogulfen viser at Tony Hayward ikke har lykket med dette. En kultur der kutt i kostnader alltid har vært det sentrale, har han ikke i tilstrekkelig grad klart å endre.

De økonomiske konsekvensene

Oljeulykken vil koste BP dyrt. Men BP – som i sin tid betød British Petroleum, og som er Storbritannias største selskap – har midler til å bestride dem.

Etter amerikansk lov skal kompensasjon til dem som mister sin inntekt på grunn av oljesøl, ikke overstige 75 millioner dollar. BP har imidlertid bestemt at man vil se bort fra denne begrensningen. Alle rettmessige krav vil bli honorert, sa selskapet for mer enn en måned siden. Handling har fulgt ord. BP har nå seks hundre mann i arbeid med å få oversikt over

krav som fiskere og andre med tapt arbeidsfortjeneste har. 20.000 krav er behandlet av 42.000 som så langt har kommet inn. Og 53 millioner dollar allerede utbetalt.

Men dette er småpenger i det store bildet. Selve kostnadene ved å stanse lekkasjen og å rense opp i miljøet i etterkant, er beregnet til 12 milliarder dollar. I tillegg kommer bøter på mellom 1.100 og 4.300 dollar per fat olje som er sølt ut i havet, beregnet til i alt å koste rundt 20 milliarder dollar.

Imidlertid har BP hatt en langt tøffere nedtur på børsen enn tallene over tilsier. Hele 89 milliarder dollar har selskapets verdi sunket med siden ulykken var ute, skriver *The Economist* den 19. juni. Som tallene over er hentet fra.

Demokratene kjører en hard linje

President Obama er ikke blid på BP. Dette oljeselskapet har et slett rulleblad i USA. I 2005 var det en eksplosjon i et BP-eid raffinering i Texas som kostet 15 mennesker livet. Året etter stod BP for utslipp i Alaska. Og selskapet har tidligere fått bøter for ikke å overholde standarder for sikkerhet.

President Obama har forlangt at BP setter av 20 milliarder dollar i et eget fond. Midlene her skal gå til dekning av de krav BP vil få både for å rense opp i miljøet og for bøter som selskapet må påregne. Midlene på dette fondet skal styres av en utenforstående og altså ikke av BP selv. Obama har gjort det klar at de 20 milliardene ikke er noe tak på hva kravet mot BP kan bli. Selv om den amerikanske presidenten ikke har noe lov å vise til for sitt krav om etablering av et slikt fond, har ledelsen i selskapet sagt at den vil etterkomme denne henstillingen.

For BPs del kan det at man legger pengene på bordet, bidra til ro i markedet og fornyet tillit til selskapet. Videre er det ikke snakk om å bla opp alle pengene med en gang – de skal inn i fondet over en fireårs periode. Det gir BP bedre styring på egen kontantstrøm.

Nancy Pelosi, ”speaker” i Representantenes Hus, har forlangt at BP ikke betaler utbytte til eierne før selskapet har gjort opp for seg etter oljekatastrofen. Og BP følger opp. Selskapets ledelse har gjort det klart at aksjonærene kan ikke påregne noe utbytte dette året.

.... mens republikanerne virker lettere fortørnet

For amerikanske skattebetalere har Obama gjort en strålende jobb. Sikret utenlandsk finansiering av utgifter som denne fæle katastrofen førte til. Men republikanerne raser. Hvorfor det? Fordi presidenten griper inn i næringslivet på upassende vis.

Under en høring i Kongressen ba Joe Barton, republikansk kongressmann fra Texas, BP-sjefen Tony Hayward om unnskyldning. For hva? For at USAs president driver en form for sosialisering ved å kreve at BP setter opp et fond som selskapet ikke selv har kontroll over, og som Obama ikke har noen lovhemmel for å forlange.

Er ikke dette en urimelig anklage? President Obama var nøye med å presisere at alle er interessert i at BP forblir ”et sterkt og levedyktig selskap”. Ikke snakk om noen statlig

overstyring av oljeselskaper. Slik Vladimir Putin, nåværende statsminister i Russland og tidligere president, har for vane.

Stans i oljeboring

Obama har også besluttet at all oljeboring i Mexicogulften skal opphøre de neste seks månedene. Arbeidet med bedre å forstå hva den enorme ulykken skyldtes, med sikte på nye tiltak som skal forhindre noe lignende i fremtiden, ligger bak.

Wall Street Journal, Amerikas største avis og i stor grad et talerør for republikanerne, raser. Den 16. juni mener avisen at dette er "uvettig politikk som snart vil gjøre tusenvis av amerikanere arbeidsløse". Enda verre blir det når midlene på fondet nevnt over skal brukes til å betale dem som mister jobben.

For oss nordmenn er mange synspunkter på høyresiden i amerikansk politikk vanskelig å forstå. At aksjonærer i et selskap som har tedd seg uvørent og forårsaket tidenes største oljekatastrofe til havs, i en periode ikke får utbytte, men at penger i stedet går til utbedring av sikkerheten og til dem som av den grunn blir uten jobb, virker rimelig for den jevne nordmann. Men ikke umiddelbart rimelig for alle amerikanere.

Ibsen i Amerika

En vitsetegning fanger opp dilemmaet Obama befinner seg i.

Folket: "Kom igjen steinansikt, det er enormt oljesøl der ute. Vis følelser! Vis sinne!"

President Obama: "Jeg vet hvem jeg ville gi et spark i ræva."

Folket: "Hvor lite passende å si for en president."

Er ikke dette Ibsen på nytt? I dagens Amerika.

"Om jeg hamrer eller hamres, like fullt så skal det jamres."

Konsekvenser på lang sikt

Det kan være naturlig å trekke frem noen mer langsiktige konsekvenser av dramaet som nå utspiller seg i Mexicogulften.

For det første, de amerikanske reglene for erstatning ved oljesøl er mye strengere enn andre lands. Vil det føre til at selskaper etter hvert trekker seg ut av gulften? Statoil som har ni engasjementer på amerikanske delen i Mexicogulften, tar nok en ekstra runde på sikkerheten her i kjølvannet av Obamas tøffe behandling av BP.

For det andre, USAs store oljeforbruk bidrar til at leting etter det svarte gull skjer i stadig vanskeligere tilgjengelige felter. Risikoen for utblåsninger øker. Vårt eget Lofoten-prosjekt for oljeboring har fått seg et skudd for baugen.

For det tredje, skjerpede krav til sikkerhet er helt nødvendig. Men det kan føre til økte kostnader og høyere oljepris som i sin tur rammer USA. Og Obama får pepper for å rette opp et slapt regelverk for oljeboring til havs. Ibsen igjen.

25. juni 2010

Tidligere Månedsbrev finnes på min hjemmeside

<http://home.bi.no/fag87025/>

Arne Jon Isachsen

MÅNEDSBREVET

August 2010

HALVANNET ÅR MED OBAMA

USA mener seg berettiget "to lead the world". President Obamas ønske om å føre an i kampen mot global oppvarming blir vanskelig når han ikke får Kongressen med på nødvendige tiltak på hjemmebane. Manglende lederskap internasjonalt svekker ham innenrikspolitisk. Den nye loven om helsevesenet i USA har for dårlig kontrollen på veksten i de samlede utgiftene. Og i den nye loven for finansnæringen savnes et opplegg der gjeld, for banker i krise, kan gjøres om til egenkapital.

Du verden som vi nordmenn frydet oss den 4. november 2008. Barack Hussein Obama vant valget i USA. Det hvite hus stod klart til å ta i mot en farget mann. Ikke som sjåfør. Men som USAs førtifjerde president. Den 20. januar året etter flyttet han til 1600 Pennsylvania Avenue. Med kone og barn.

Utfordringer i kø

Å si at Obama overtok et konkursbo etter George W. Bush, er å gå for langt. Men at Bush overlot nasjonen i adskillig dårligere forfatning enn han selv mottok den i, er helt klart. USAs posisjon i verden er svekket. Og den statsfinansielle situasjonen i landet er kraftig forverret. Mens president Bill Clinton (1992-2000) betalte ned på statens gjeld, økte president George W. Bush (2000-2008) den kraftig. Finanskrisen som brøt ut for alvor høsten 2008, og som har merkelappen "Made in America" på seg, krevde store statlige uttelling. Både for å redde et vaklende finansvesen. Og for å holde kjøpekraften oppe blant folk flest. Hvilket førte til en markant forverring av de statlige finansene. Om ikke mange år vil den offentlige gjelden i USA kunne bli så stor at den drar ned økonomiens vekstevne.

På det utenrikspolitiske området må president Obama håndtere USAs militære engasjement i Irak og Afghanistan, et fremvoksende og mer selvbevisst Kina og et Iran som strever hardt for å skaffe seg atomvåpen. Båndene til Europa som tidligere forsvarsminister Donald Rumsfeld gjorde sitt beste for å ødelegge, blant annet ved å gjøre narr av "gamle Europa", arbeider Obama hardt for å styrke. Nå som "alenegang" rent militært ikke lenger virker fristende for USA – landet har ganske enkelt ikke økonomiske muskler til en slik eksklusiv strategi – blir det viktig å ha venner. Som stiller opp med soldater og penger.

To seire og ett nederlag

I sitt samarbeid med, eller i sin kamp mot Kongressen, i det vel halvannet år han har vært USAs fremste mann, kan president Obama notere to seire og ett nederlag. Han har fått på plass en ny lov om helsevesenet i USA og en ny lov om finansvesenet. Men i arbeidet med loven som skal bidra til mindre utslipp av klimagasser, har presidenten møtt mye motbør, også fra egne rekker, dvs. demokratiske senatorer. Målet om å sette et tak på de samlede utslippene av klimagasser i USA og å lage et marked for handel i utslippstillatelser, lar seg ikke realisere, i hvert fall ikke i denne omgangen.

USA mener seg berettiget "to lead the world". Obamas ønske om å føre an i kampen mot global oppvarming blir ikke lettere når han ikke klarer å få vedtatt nødvendige tiltak på hjemmebane. Manglende lederskap internasjonalt svekker ham innenrikspolitisk. Amerikanere vil ha en president som ikke bare gjør seg gjeldende hjemme, men som også i stor grad legger føringer for hva som skjer ute.

Kanskje kan en skatt på utslipp av klimagasser komme en gang i fremtiden. Kombineres denne med en bensinavgift på europeisk nivå, samt innføring av moms på 12-15 prosent, vil de statsfinansielle problemene i USA være løst. Men rent politisk er disse tre tiltakene helt dødfødte. Statsfinansene vil bli betydelig verre før de blir bedre. Senator John McCain sa i et foredrag for ett års tid siden at amerikanerne måtte gå til stemmeurnene tre ganger til før alvoret i den økonomiske situasjonen siger inn. Da – om syv år – kan det tenkes at et bærekraftig økonomisk opplegg kan få gjennomslag politisk.

Helsereformen er for tam

"Exit a clever but disappointed man", skriver The Economist den 26. juni. Peter Orszag, sjefen for Office of Management and Budget (OMB), takker for samarbeidet med Barack Obama. Budsjettsjefen er den første som trer ut av regjeringen.

Helsereformen som Obama fikk gjennom for et halvt års tid siden, var en stor politisk seier. Hadde ikke mange tidligere presidenter prøvd seg på det samme? Og hadde ikke Hillary Clinton, nåværende utenriksminister, i sin tid USAs førstedame, måtte bite i gresset i sitt forsøk på å få alle amerikanere inn under en form for helseforsikring?

Obama lyktes der andre feilet. Hvorfor da så skuffet, Mr. Orszag?

Fordi helsereformen ikke tar tak i det makroøkonomiske problemet, nemlig kontroll på veksten i de samlede utgiftene. Om underskuddene i de amerikanske statsfinansene skal komme ned på håndterlig nivå, og mulighetene for økte skatter og avgifter er beskjedent, må

tiltak som begrenser utgiftsveksten til de statlige programmene Medicare og Medicaid iverksettes. Slike tiltak ble ikke i tilstrekkelig grad bakt inn i den nye loven. Synes Peter Orszag.

Et annet problem med det amerikanske helsevesenet er erstatning etter feilbehandlinger. Det koster samfunnet flekk. Om guttungen har brukt beinet, vil legen som gips det, sende ham til en annen lege for å sjekke at alt har gått rett for seg. To sett av røntgenbilder. Konsultasjon hos to leger. Det er sløsing med realressurser. Og alt dette fordi advokater sitter klare til å kreve erstatning om noe går galt, og det kan hevdes at lege nummer én ikke gjorde en god nok jobb. Privatpraktiserende leger i USA betaler fort vekk hundretusen dollar årlig i forsikring.

Finansreformen har gode elementer

Den nye loven for finansvesenet som nylig ble vedtatt, er på over to tusen sider. Lurer på hvordan det føles for president Obama å undertegne en lov han knapt kan ha lest? Har han pløyd gjennom tyve sider mon tro? Eller kanskje førti? Én eller to prosent. Men kvittere dem alle ut, det må han likevel gjøre.

Den nye loven har mange bra elementer. Et eget kontor blir etablert, lagt inn under Fed, den amerikanske sentralbanken, som skal ivareta forbrukernes interesser og beskytte dem mot å bli lurt i finansmarkedene. En ordning som sikrer at når en finansinstitusjon gir lån, må den sitte tilbake med en del av risikoen, dvs. den kan ikke ved verdipapirisering selge seg helt ut. All politikk er lokal, heter det. Noe av det samme kan vi si om risiko. Din lokale bank vet mer om hvor risikofyllt det er å gi deg lån enn en fjern investor som kjøper et verdipapir basert på at du betjener ditt lån.

Videre er bankenes anledning til egenhandel i verdipapir blitt begrenset. Og kravene til egenkapital er satt opp. Hensikten er hele veien den samme – ta ned risikoen for at den enkelte finansinstitusjon skal ta risiko utover hva den selv kan bære. Slik at skattebetalerne i fremtiden ikke skal behøve å bla opp penger om storbanker havner i uløkk.

..... men er ufullstendig

Men er dette nok? Nei. Problemet ”too big to fail” er ikke løst. Alle vet at om en storbank går på en smell slik at fundingen i markedet tørker inn, vil myndighetene ved Fed og Finansdepartementet tre støttende til. De som har penger til gode i banken, vil bli reddet. De vil bli ”bailed out”. Fristelsen til uvettig atferd i store finansinstitusjoner finnes fortsatt. Går det bra, tar jeg en del av potten. Går det på trynet, sendes regningen til staten.

Forslaget om ”bail in” har ikke fått den oppmerksomheten det fortjener i den nye loven. ”Bail in” innebærer at folk som har penger til gode på en bank, ved for eksempel å ha kjøpt obligasjoner utstedt av banken, må godta at deler eller hele fordringen de har kan bli gjort om til egenkapital i banken. Det vil kunne skje i banker som får uventede problemer med fundingen, ofte på grunn av svekket egenkapital. Vanlige innskytere, som gjerne står for mellom 40 og 60 prosent av fundingen til banker, må være unntatt fra en slik regel.

”Bail in” innebærer at gjeld byttes om til egenkapital. Dermed unngår man at banker går konkurs. Men i stedet for at skattebetalerne redder banker med problemer, vil folk som gjør forretninger med bankene, gjøre det.

Prisen på obligasjoner som banken utsteder for egen funding, vil gjenspeile risikoen for at eieren av en slik obligasjon en dag våkner opp som medeier i banken snarere enn som fordringshaver. Det er langt å foretrekke fremfor at staten skal påta seg ansvaret for at store banker ikke går ned. Synes jeg.

16. august 2010

Tidligere Månedsbrev finnes på min hjemmeside

<http://home.bi.no/fag87025/>

Arne Jon Isachsen

SOMMERBREV

August 2010

PÅ SYKKEL TIL ÅANSETER

Når grunnleggende behov som tak over hodet, mat og klær, litt kjærlighet og tørre strømper er dekket, melder ny behov seg. Som litt spenning i tilværelsen.

For den som ønsker både spenning og å komme i bedre form, er en sykkel tur tingen. Søndag 8. august la jeg ut på en sådan, nøyaktig to år etter åpningen av OL i Beijing. Åtte er lykketall i Kina. Således var det neppe noen tilfeldighet at de olympiske lekene i Beijing startet klokken 08.00 den 08.08.2008.

OL gav Kina både anerkjennelse og ære. Anerkjennelse for måten lekene ble avviklet på. Særlig åpningssermonien var imponerende. Og ære ved at utøvere fra Midtens Rike tok de fleste gullmedaljene.

Jeg er ikke på jakt etter gullmedaljer. Men litt spenning hører med, for eksempel de tre-fire siste kilometerne fra Uvdal ned til Dagali, med skilt som forteller om helning på seks prosent. Nok til at bremsene får kjørt seg skikkelig. I år har jeg tatt ned risikoen noe ved ikke å ha reparert et speedometer som ikke virker. Dermed slipper jeg å sette fartsrekord. Og heller ikke kikke på fartsmåleren underveis og således ta blikket fra veien. Med de konsekvenser det kunne tenkes å få når den er så hullete og ujevn som her.

Det er seks-åtte kilometer opp Smådøldalen før utforkjøringen starter. Der Smådølveien munner ut i Riksvei 7, ligger Ånevann, om lag tusen meter over havet. Denne søndag formiddagen er vannet helt flatt og speilblankt. Lette små skyer skynder seg langsomt over himmelen. De skygger i liten grad for sola. Kanskje Gud i himmelen og englene hans akkurat nå speiler seg i vannet?

Speiderleir pågår

Rett over broen over Numedalslågen før Dagali går grusveien til Åanseter. 17-18 kilometer rett vest, nær grensen inn mot Hardangervidda, ligger denne vakkert restaurerte seteren som

drives privat i samarbeid med Den norske turistforeningen. Vel halveis innover og oppover møte jeg skiltet *Kjør sakte. Speiderleir pågår*. Pågår? En leir finner sted, her er en speiderleir. Om et speiderstevne derimot, kan man si ”pågår”. Hvorfor så slurvete med språket? Man skulle i stedet ha skrevet *Kjør sakte. Speiderleir*.

Litt senere treffer jeg på en minibuss der følgende står å lese: *Dagaliopplevelser. Din leverandør av aktiviteter*. Her er tilbud om rafting, go-kart og mer til. Men aktiviteter, må man ikke stå for dem selv? Dagalireiser kan ikke utøve noen aktivitet for meg. Men selskapet kan legge til rette for at jeg kan raften ned Numedalslågen. Som jeg ser flere driver med, i store gummibåter, med redningsvest og hjelm på hodet. Hver sin lyst, sa bonden, han drakk mens de andre sloss. Mitt forslag til reklame på neste minibuss: *Dagalireiser. Tilrettelegger av dine aktiviteter*. Men det klirrer kanskje ikke så godt.

Jakt versus dataspill

Leste i avisen forleden at interessen for jakt er synkende blant de unge. Behovet for spenning søker de heller foran dataskjermen, med alle slags spill og konkurranser. Anerkjennelsen drysser over de flinkeste, og tidvis også penger. Men møre muskler i møte med naturen er de forskånet for. Fargespillet i bekken som jegeren med ett blir vår, når solen titter frem helt uventet, opplever ikke datafrelste ungdommer. Ei heller det friske fjellvannet som gjør at den tørre brødskiva med svett gulost likevel glir lekende lett ned. Ingen mosjon. Ingen spenst. Cola snarere enn fjellvann. Pizza i stedet for fjellørret. Fedme snarere enn form. Med tiltakende giddalaushet.

For lite jakt og for mye dataspill er i ferd med å bli et problem. Økonomenes løsning er enkel; subsidiering av kuler og krutt og nye avgifter på dataspill. Neppe noen farbar vei å gå.

Sannheten om klimaet

Språklige blomster kan man plukke overalt. Nylig kunne Aftenposten tilby denne: ”Siden har utallige kvalitetskontroller blitt foretatt av IPCCs enorme globale forskningsinnsats.” Hvor er blomsten? Kvalitetskontroller blir foretatt av forskere og ikke av forskningsinnsats. Eventuelt kunne man si at det ligger betydelig forskningsinnsats bak de kvalitetskontroller som er blitt foretatt. Eller enklere, at forskere har gjort en betydelig innsats for å kontrollere kvaliteten.

Videre snakker forfatteren om at ”FNs klimapanel, IPCC, hadde publisert en feilaktig teori om rask smelting av Himalayas isbreer”. Forhold er vel heller at *prognosene* dette panelet la frem ikke holder vann?

Flisespikkeri? Kanskje det. Men vi snakker om kommentar fra eksperthold i Norges ledende avis. Jan Egeland, direktør i Norsk Utenrikspolitisk Institutt og tidligere statssekretær i Utenriksdepartementet, har skrevet kommentaren *Hva er sannheten om klimaet?* som jeg her har sakset fra.

Han beklager seg over at forskerflertallet sjelden har blitt hørt i klimadebatten. Som om det er noen garanti for sannheten. Innen økonomifaget ble forskerflertallet hørt så det holdt før finanskrisen.

Utover enhver tvil

Egeland skriver videre: ”Det kan utover enhver tvil påvises at vi står foran en menneskeskapt global oppvarming som fører til høyere havnivå, mer ekstremvær og økt issmelting.”¹ Her blir tre ting påstått, ja mer enn det, *påvist utover enhver tvil*. NUPI-direktøren *konstaterer* tre ting. At global oppvarming er menneskeskapt. At slik oppvarming fører til økt issmelting og høyere vannstand. Og at mer ekstremvær følger i kjølvannet av det hele.

I *The Economist* av 31. juli er det en nekrolog over Steve Schneider, en fremragende klimaforsker. Han var opptatt av å få frem usikkerheten rundt beregningene og betydningen av forskernes subjektive vurderinger. Schneider kritiserte heller sikkerheten med hvilken noen forskere la frem sine resultater, enn konklusjoner han ikke var enig i.

Med Egeland fortøner det seg motsatt. Mens Schneider visste at han ikke visste, tror Egeland, som ingen klimaforsker er, at han vet, underbyggende sin tro med at flertallet har rett, selv om Henrik Ibsen i *En folkefiende* forfektet det motsatte syn.

Grei konklusjon

Til tross for det uvitenskapelig og demagogiske i kommentaren, må vi gi NUPI-sjefen rett i hans anbefaling. Nå gjelder det å få til en skikkelig, global klima-avtale i Mexico i november. For selv om vi ikke med sikkerhet vet hvordan det komplekse systemet som bestemmer vær og vind fungerer, er *sannsynligheten* stor for at menneskelig atferd virker inn på en uheldig måte. Å få på plass en global klima-avtale blir da som å betale en forsikringspremie. Et par prosent av den årlige verdiskapningen på jorden skulle være nok for å løse problemet, dvs. sikre oss mot at klimaet over tid skal rasere vår klode. Det tilsvarer veksten i velstand ett år.

Politisk korrekt

Det aller skumleste med Egelands innlegg er at det er så pinlig politisk korrekt.

Jeg minnes en samtale et par år tilbake mellom tre-fire finansstopper og Kristin Halvorsen, daværende finansminister. Foran et større publikum ble de spurt om hvordan de ville håndtere en søknad fra et seriøst og velrenommert forskerteam som trengte ti millioner kroner til sitt prosjekt der hypotesen var at menneskelig virksomhet ikke hadde noen betydning for klimaet. Pengene ville man helt sikker få tilbake. Med hyggelige renter. For banken. Finansstoppene vred seg. Ingen ville låne ut penger til et slikt prosjekt. Finansministeren derimot tok poenget. ”Jeg ville lånt dem pengene”, sa hun, og la til ”og gjerne også sett om det var andre forskningsteam med den motsatte hypotesen jeg kunne finansiere.”

Bankfolk var pinlig redde for å si noe som var politisk ukorrekt. Mens politikeren skjønnte hva det innebærer å drive bank.

¹ La det ligge at rent stilistisk burde ”økt issmelting” komme foran ”høyere havnivå” i det årsak bør komme før virkning.

Vafler og kaffe

Vel fremme på Ånseter kan jeg glede meg over nystekte vafler med rømme og syltetøy. Og nytrukket kaffe med en skvett melk oppi. Jeg koser meg. Det er lov. Å godte seg derimot, er ikke så bra. Selv om vi allerede i barnehagen starter med det. ”Det har du bare godt av”, sier Alexander til Marius i barnehagen, når sistnevnte glir på et bananskall og mister sin vaffel med rømme og syltetøy på.

For et par år siden var det et program på TV med og om Jan Kjærstad. Hvordan ble bøkene hans til? Han skisserte tre måter å skrive på. Fascinerende. Hva med forholdet til forfatterkolleger? Ved forlagets hagefest og andre sammenkomster, sa Kjærstad, kunne han glede seg over egen suksess. Men andres ulykke er heller ikke å forakte.

Å godte seg er et allmennmenneskelig trekk det er få forunt å være foruten. Men få tør å innrømme det på TV slik Jan Kjærstad gjorde.

Smisking og nettverk

Å godte seg er et godt og dekkende uttrykk. Å smiske er et annet godt uttrykk i betydningen av at det griper fatt i et allmennmenneskelig fenomen.

Å smiske, tenker jeg der jeg triller nedover mot Dagali igjen, er å gjøre seg til for en eller flere personer, slik at jeg selv kan få fordel av det. Det gjelder å få hun eller han eller de til å føle seg viktigere, eller mer kunnskapsrike, eller noe annet bra, enn hva det egentlig er grunnlag for. Ikke rart at rike mennesker lett kan bli fattige på selvinnsikt – de utsettes ofte for mer smisking enn godt er.

Å smiske, er ikke det noe de fleste av oss driver med? Før snakket man om hvor viktig det er med *kontakter*. Nå er det mer *bygging av nettverk* det går om. Men vil det ikke lett snike seg inn et element av smisking her?

Om Knut Hamsun kan det sies meget. Og meget har vært sagt. ”Ingen ting roet nervene hans bedre enn bestemte nei til mektige mennesker som var uvante med avvisninger”, skrive Ingar Sletten Kolloen i sin vidtfavnende biografi om dikterhøvdingen som ble landsforræder. Bestemt nei til de mektige, er ikke det det motsatte av smisking og nettverksbygging? Vitner ikke det om autonomi?

Annet vann å speile seg i

God og sliten sliter jeg meg opp den siste bakken til Uvdal. Svetten siler. Den grønne capsen med Sportif Portugal på har blitt mørkere i fargen, gjennomvåt som den er. Men å skifte den ut med en ny, kommer ikke på tale. Som Hamsun lar telegrafist Bårdsen i *Segelfoss by* skøyeraktig si i: ”Hadde jeg tat på mig en av mine nye hatter så vilde jeg ikke ha våget å se min gamle hat i øinene mere.”

Jeg har fått nok spenning og mosjon i dag. Søndag ettermiddag er i ferd med å gå over i søndag kveld. Skyene er blitt tettere, mørkere og tykkere. En mild bris feier over Ånevann. Vannet kryper opp på hverandre. Den speilblanke flaten er brutt. Gud og englene hans må finne et annet vann å speile seg i.

20. august 2010

Tidligere Månedsbrev finnes på min hjemmeside

<http://home.bi.no/fag87025/>

Arne Jon Isachsen

MÅNEDSBREVET

September 2010

HVA SKAL VI LEVE AV ETTER OLJEN?

De som i dag jobber i oljebransjen, ville helt sikkert gjort noe annet fornuftig om oljen ikke hadde vært der. Når oljealderen etter hvert ebber ut, er det ingen gitt å vite hva slags virksomheter som vil blomstre opp i stedet. En nasjonal plan for et Norge etter oljen har jeg liten tro på. Hvem skal planlegge? Og hvem skal det planlegges for?

For tiden er det mange som uttrykker bekymring for hva vi skal leve av når oljealderen er over. Er det ikke på tide å lage en nasjonal plan for et Norge uten utvinning av gass og olje?

Inntektene tar ikke slutt ...

Om det koster 30 dollar å hente opp et fat olje fra Nordsjøen – det er hva kapitalen og arbeidskraften som brukes skal ha – og det samme fatet selges for 80 dollar, er her en merverdi eller ekstrainntekt på 50 dollar. Av denne ekstrainntekten tar den norske stat om lag fire femtedeler, dvs. 40 dollar, i form av inntekter på egne eierandeler, og skatter og avgifter på andres. Disse 40 dollarene sluses inn på Statens Pensjonsfond – Utland (SPU), der de plasseres til en forhåpentligvis hyggelig forrentning.

Med handlingsregelen for bruk av oljepenger som vi fikk i mars 2001, kan staten tillate seg *året etter* å la fire prosent av de 40 dollarene, dvs. 1,60 dollar, komme inn på statsbudsjettet. Staten kan med andre ord bruke 1,60 dollar mer enn de løpende inntektene fra øvrige skatter og avgifter gir rom for.

Om avkastningen av fondet er på fire prosent eller mer, og vi klarer å leve opp til handlingsregelen, vil fondet aldri synke i verdi. Når spørsmålet om hva vi skal leve av etter oljen blir reist, må det være noe annet enn statsfinansene man er bekymret for.

.... men hva skal vi jobbe med når utvinningen av oljen trappes kraftig ned?

Her er to mulige bekymringer. For det første, hva skal de folkene som i dag jobber i Nordsjøen, eller med ulike former for leveranser til Nordsjøen, drive med når olje- og gassproduksjonen her trappes ned? For det andre, er det slik at oljeinntektene som sådan gjør noe med oss som ødelegger for gleden av materiell fremgang?

Mange mener at tiden nå er moden for at Norge planlegger hva vi skal drive med når oljealderen ebber ut. Men hvem skal planlegge? Og hvem skal det planlegges for? Tenk deg et godt hundre år tilbake. Seilskutetiden aner man slutten på. Ville dét være en grunn for statlige bevilgninger til en utredning om hva vi skulle leve av etterpå? I så fall, tror du en slik utredning hadde truffet godt?

De mange dyktige folkene som i dag jobber i oljebransjen, ville helt sikkert gjort annet, gangs arbeid om Norge hadde vært oljen foruten. Hva de hadde jobbet med, er ikke godt å si. Hadde Norge fått seg sin Nokia-bedrift? Eller kanskje et Google-foretak? Eller ville mange av dem som nå er med og vinner ut olje og gass, vært ivrig opptatt med å utvikle ny teknologi for ren energi? De vet det ikke selv en gang.

Det beste vi kan gjøre er å se til at norsk arbeidskraft har god utdannelse og god arbeidsmoral når antall arbeidshender som oljesektoren med underliggende leverandørforetak har behov for, synker. Dessuten, at mange nok er nysgjerrige og oppfinnsomme nok, med pågangsmot og kløkt, slik at innovasjonstakten holder seg oppe eller gjerne øker. En viktig oppgave for myndighetene i denne sammenhengen er å lage gode rammebetingelser for utdannelse på alle nivåer; fra barnehager til universiteter.

Behov for en ny forskningspolitikk

God forskning er ofte bestemt av forskerens nysgjerrighet. Når det å skrive søknader om forskningsmidler i seg selv er blitt en profesjon, mener jeg det er noe galt fatt. Søknader som når frem, skal ha tidens moteord med seg. Men god forskning er ofte ikke moteriktig. Dessuten står man da i fare for en sterk politisering av hele forskermiljøet. Det er ikke bra.

Friere forskningsmidler der pengene deles ut på basis av hva vedkommende har gjort, snarere enn på basis av hva vedkommende har tenkt å gjøre, har mye for seg. Man får uttelling for tidligere prestasjoner. Og får muligheten til å levere nye. Dessuten er det mye enklere å vurdere kvaliteten av de arbeidene en forsker har gjort, enn å skulle gjette på kvaliteten av det hun i fremtiden planlegger å gjøre.

La 15-20 prosent av midlene som Norges forskningsråd deler ut, blir fordelt ut fra tidligere prestasjoner. Der forskeren har sin inntekt sikret i fem-seks år, og med midler til reise og opphold i utlandet etc. Det gir forskning som ingen i forkant ville hatt fantasi til å søke om midler for.

God forskning er en forutsetning for innovasjoner i et fremgangsrikt næringsliv.

Hva gjør oljepengene med oss?

Den andre bekymringen går på verdier og holdninger. Hva gjør oljepengene med oss? ”Det moderne menneske kjennetegnes av en ”radikal utakknemlighet””, skrev professor Lars Fr. H. Svendsen i Aftenposten nylig, siterende filosofen José Ortega y Gasset. Er det slik at den gratis lunsjen naturen serveres oss i form av et stadig voksende, statlig oljefond, gjør oss mer kravstore og mindre takknemlige? I så fall er det lite sunn og nærende kost.

”Fordi du fortjener det”, står det stadig i reklamen. Hvor blir det av takknemligheten om jeg fortjener det? ”Takknemlighet”, sier professor Svendsen videre, ”er en innrømmelse av at vi ikke er selvtilstrekkelige, at vi behøver andre...” Utakknemlighet derimot går sammen med krav til andre. Det ikke å få innfridd hva man mener er rettmessige krav, kan gi følelsen av å bli krenket. Den utakknemlige blir lett til en pest og en plage både for seg selv og sine omgivelser.

For mye demokrati?

I et foredrag nylig gjorde en tidligere internasjonal toppbyråkrat seg litt munter på bekostning av Sveits. Mon tro om her er for mye demokrati? Undret han seg. I hvert fall om målet er å få Sveits inn i EU. Folkeavstemninger om stort og smått er vanskelig forenlig med overnasjonale beslutninger fattes i Brussel.

I vårt land, som i andre demokratier, vil politikere på valg lett love mer enn de vet de kan holde. Forventningene stiger. Kravene følger med.

Bedre blir det ikke med alle oljemilliardene som staten har på bok. Penger er det jo nok av. Hvorfor skal jeg da behøve å vente i sykehuskø? Eller i bilkø? Krøkkete politikere har skylden. De bevilger for lite penger til dette og hint.

Men er det nå så sikkert da? At flere kroner skaper færre problemer? Er ikke utfordringen snarere å lære seg en bedre husholdning innen gitte rammer? Hvilket betyr at politikerne må bli flinkere til å prioritere. I tillegg kommer evnen lederne i de offentlige etater, bedrifter og departementer har. Til å lede.

Økonomi – den begredelige vitenskap

I en velfungerende økonomi blir ressursene utnyttet på en god måte. Alle som kan og vil er i jobb. Og jobber med det de kan best. Innovasjon og nytenkning, og handel over landegrensene, bidrar til at samfunnet får stadig mer varer og tjenester til disposisjon. Om man på toppen klarer å omfordele inntekten på en måte som virker rettferdig for de fleste, skulle vi ha oppskriften på det gode samfunn.

Men følelsen av å ha det godt har ikke bare med den materielle standarden å gjøre, men også med krav og forventninger. Differansen mellom krav og forventninger på den ene siden, og realitetene på den andre siden, er for de fleste av oss bestemmende for hvor godt vi synes vi har det. Og det er jo nettopp følelsen av å ha det godt eller som teller. ”Det er ikke hvordan du har det, men hvordan du tar det”, som det heter i et gammelt ord.

Uansett hvor mye bedre vi får det rent materielt, vil følelsen av å ha det bra stå på stedet hvil om krav og forventninger holder tritt med den økonomiske veksten. Milde gaver fra naturen som oljen er, bidrar både til sterkere økonomisk vekst og til å skru i været forventningene til hva staten kan og skal levere. Økonomi er den begredelige vitenskap.

10. september 2010

Tidligere Månedsbrev finnes på min hjemmeside

<http://home.bi.no/fag87025/>

Arne Jon Isachsen

EKSTRA

Oktober 2010

FREDSPRIS TIL BESVÆR

Nobels fredspris gikk i år til Liu Xiaobo. En forkjemper for demokrati i Kina som nå sitter i fengsel. Noen kinesere er stolte over at en landsmann fikk prisen. Andre synes det er en grov fornærmelse. Er ikke "hundre års ydmykelse" nok? Som startet med britenes opiumskrig i 1840 og varte frem til opprettelsen av Folkerepublikken Kina i 1949. Et demokratisk Kina ville kanskje vært et fattigere Kina.

"Menneskene tror gjerne at verden er som de selv ønsker", sa Julius Cesaer. Jeg tror at bjerketreet til naboen vil vokse pent sammen på toppen etter at han har kuttet det ned til det halve. Slik at solen atter kan skinne på meg. Hvorfor tror jeg det? Har null peiling på beskjæring av trær. Fordi jeg, som Cesaer observerte, gjerne vil at det skal være slik.

Er demokrati best alltid, og for alle?

Vi i Vesten, anført av USA, tror at demokrati er den beste styringsformen. Alltid. Og over alt. Churchill var litt mer nyansert. "Demokrati er den verste styringsformen som finnes", sa han, "bortsett fra alle de andre som har vært prøvd."

Vi tar sjelden bryet med å grunne nærmere over hvorvidt demokrati à la vårt er det beste for alle andre. "Om Kina skulle etablere et demokrati av vestlig type, ville det ikke gi en sterk nok konsentrasjon av makt til å holde landet sammen". Det hevdet Kinas forrige toppleder, Jiang Zemin. Er det slik? Eller var dette bare en unnskyldning for status quo?

Er det noe i at Kina, med sine 1,3 milliarder innbyggere, har behov for makt som er mer konsentrert enn hva som er tilfellet i vestlige demokratier? Er her en avveining mellom stabilitet og demokrati? Kan et folkestyre i dagens Kina ha som pris et ustabil Kina? Med tiden, vil et demokrati med kinesiske kjennetegn modnes frem i Midtens Rike?

Jiang legger til at fullt demokrati er et verdig mål for Kina som det er for andre land, men at Kina ikke har råd til demokrati enda. Råd til? Hva menes?

Fra klassekamp til økonomisk vekst

I desember 1978 fikk Deng Xiaoping gjennomslag for at økonomisk vekst skulle være Kinas fremste mål, ikke lenger klassekamp, som Mao hadde drevet på med til sin død to år tidligere. I 1980 hentet Deng inn den liberale Hu Yaobang og lot ham bli generalsekretær i Partiet, mens Zhao Ziyang, som hadde gjort økonomiske underverk som partisekretær i Sichuan-provinsen, ble statsminister. Det fryktens slør som Mao hadde latt senke over Kina, ble feid bort. Den økonomiske veksten tok seg opp.

Hu Yaobang lå imidlertid foran sin tid. Hans liberale sinnelag ble for mye for Deng og gruppen av "de åtte gamle" – alle født før 1910 – som hadde den egentlige makten i Kina. Et frittalende intervju som Yaobang gav til en avis i Hong Kong, gjorde ikke situasjonen enklere. Da studenturoligheter brøt ut i Shanghai i desember 1986, måtte Hu Yaobang gå av som partisjef, men fikk beholde sin plass i Politbyrået.

Hvem skulle Deng sette i stedet? Zhao Ziyang fikk jobben. Deng likte det grepet Zhao hadde på økonomien. Når det gjaldt politisk liberalisering derimot, kunne Deng styre seg. På dette området var Zhao Ziyang enda mer Hu Yaobang enn Hu Yaobang, ble det sagt. Under hans tid fikk de hundre blomster blomstre. Kravet om demokratiske reformer lød stadig sterkere.

Da Hu Yaobang døde i april 1989, brøt uroligheter ut. "En god mann er død, men mange dårlige lever fortsatt", stod det å lese på bannere på Beijing-universitetet. Urolighetene spredte seg til andre byer. Etter hvert fikk studentene støtte fra andre samfunnsgrupper. Tiltakende korrupsjon og raskt økende prisstigning som reduserte reallønnen og uthullet kjøpekraften på oppsparte midler, nørte opp under den generelle misnøyen.

I tillegg gjorde en stor grad av forvirring seg gjeldende. Som historikeren Immanuel C. Y. Hsü sier: "Den offentlige moralen var i ferd med å gå i oppløsning. Forvirring om verdier og kaos i styringen gjorde seg gjeldende over alt. I 1988 var Kina "in a state of flux".

Stabilitet fremfor alt

I denne situasjonen satte Deng foten ned. Den 4. juni 1989 sendte han tanks mot sultestreikende studenter på Den himmelske freds plass. Etter det ble det slutt på alt snakk om demokrati. I januar 1992 satte Deng foten ned en gang til. Denne gangen var det tempoet i den økonomiske utviklingen det stod om. I Shenzhen, hvor den økonomiske fremdriften var raskest, og reformene hadde kommet lengst, måtte man sette opp dampen, forlangte Deng. Så hva skulle man da si om Kina ellers? Mer markert, så klart, med rom for det frie initiativ, under rammen av ettpartisystemet rent politisk.

Deng Kina var en leninistisk ettpartistat kombinert med markedsliberalistisk statskapitalisme. Det gav stabile rammebetingelser for kineserne. Og en imponerende økonomisk vekst som ingen ende ser ut til å ha. Kineserne fant utløp for sine talenter i kunst og kultur, i vitenskap og forretningsdrift. Eller man kunne gå inn i Partiet og prøve å gjøre seg gjeldende på den politiske arenaen – eventuelt med ønske om å prøve å utvide denne, dvs. innføre en form for demokrati.

Om man med demokrati mener ryddig og ublodig overgang av makt, slik den østerrikskfødte filosofen Karl R. Popper gjør, har Kina i dag et klart islett av demokrati. I Kina sitter nemlig topplederne på åremål. Etter to ganger fem år er det over og ut. Deng innførte denne ordningen, men satt selv med makten langt utover dette.

I april i år omtalte statsminister Wen Jiabao den tidligere partisjefen Hu Yaobang i rosende ordelag. Er dette et tegn på at Wen, på tampen av sin karriere – han går av om vel to år – for alvor vil sette demokrati på dagsorden? Eller er Wen Jiabao den største skuespilleren i Kina? Det mener Yu Jie, en 37 år gammel kinesisk forfatter. Wen frir til publikum uten å mene alvor. Lederduoen Hu Jintao og Wen Jiabao, fortsetter Yu Jie, setter som Deng Xiaoping målet om stabilitet over alt annet.

Ville et demokratisk Kina vært et mindre mektig Kina?

Som vi vet gikk Nobels fredspris i år til Liu Xiaobo. En forkjemper for demokrati som nå sitter i fengsel. Når Kina nå er blitt så mektig, må landet tåle at andre kikker det i kortene, sa Torbjørn Jagland som er formann i komiteen. Men kan det tenkes at Kina er blitt mektig – den økonomiske veksten siden 1978 har i gjennomsnitt har vært på nær ti prosent per år – fordi Deng ved sin brutale og faste opptreden sørget for stabile rammebetingelser? Ville et demokratisk Kina vært et mindre mektig Kina? Og ville det i så fall hatt som konsekvens at Jagland ikke ville ha kikket Kina i kortene?

Fredsprisen har skapt røre i Kina. Noen mener den tjener demokratiets sak. Andre er mer skeptiske. En mann som er dømt for å oppfordre til innenlandske opptøyer, får en pris for dette fra et annet land. Mange kinesere føler dette som en grov fornærmelse. Er ikke ”hundre års ydmykelse” nok? Som startet med britenes opiumskrig i 1840 og varte frem til opprettelsen av Folkerepublikken Kina i 1949. Andre er stolte over at en kineser har fått Nobels fredspris.

”Intet menneske er så godt at det har rett til å styre over et annet uten at det andre mennesket godtar det”, sa Abraham Lincoln. I løpet av de siste tre tiårene har Kina blitt et mer pluralistisk samfunn. På sikt vil trolig et demokrati med kinesiske kjennetegn vokse frem.

22. oktober 2010

Home Page: <http://home.bi.no/fag87025/>

Arne Jon Isachsen

MÅNEDSBREVET

Oktober 2010

KINAS MAKT

Med økt selvtilit blir det fristende å vise mer muskler. Som kineserne nylig gjorde etter at en kinesisk tråler hadde kollidert med to japanske kystvaktskip. Er Kina i ferd med å utvikle sin egen Monroe-doktrine, dvs. hevde at havområdene i sør og øst må regnes som Kinas egen bakgård snarere enn som en amerikansk innsjø?

Kinesiske ledere er opptatt av at Midtens Rike skal gjenvinne sin status som en mektig og respektert nasjon. Med fortsatt solid økonomisk vekst legges forholdene til rette for det.

Den nye femårs-planen kommer snart

I den tolvte femårs-planen (2011-2015) som legges frem i mars, tar man trolig sikte på en årlig økonomisk vekst på 8-9 prosent. Den økonomiske veksten i Kina har gått sammen med en stadig skjevare inntektsfordeling. Dette er ikke bare et økonomisk problem; legitimiteten til regimet og stabiliteten i landet tilsier at godene må fordeles jevnere. Således vil staten i økende grad betaler for helse, skole og pensjon. Med større ro for at staten dekker utgifter som den enkelte tidligere nesten dekket helt ut selv, kan husholdningene redusere sparingen og øke forbruket.

Sammensetningen av produksjonen vil bli vridd mer i retning av privat konsum. Realinvesteringene vil fortsette å vokse, men likevel veie mindre tungt i det store bildet. Det samme gjelder for eksporten. I årene fremover er det trolig at den ubalansen i handelen som Kinas store eksportoverskudd har ført til, vil bli mindre.

Mer militær makt

I 1996 flekset Kina sine militære muskler vis-à-vis Taiwan. President Bill Clinton svarte med å sende to hangarskip til området. Og fastlandskineserne roet seg ned.

Denne underlegenheten på havet søker Kina å bøte på ved et ambisiøst program for utbygging av sin marine. Med i programmet er et hangarskip eller to. Hensikten er to-delt. Rent fagmilitært vil hangarskip gi Kina muligheter til å utøve militær makt lenger unna egen kyst. Men et klart element av prestisje er også inne i bildet. Når land som India og Thailand har hangarskip, bør en fremvoksende og mektig nasjon som Kina også ha det.

I januar 2007 overrasket kineserne ved å ødelegge en egen satellitt i rommet. Amerikanerne hadde ikke ventet at Kinas teknologi på dette området var så avansert. Når kineserne kan ta ned egne satellitter, kan de også ta ned andres. I så fall vil USA gå glipp av den informasjonen som satellitter sender, og som er av stor betydning ved militære operasjoner.

Et viktig element i Kinas militære strategi er å utvikle programmer og våpen som ikke nødvendigvis skal matche USAs, men som skal gjøre en eventuell militær konfrontasjon med USA mer kostbar og vanskeligere for amerikanerne. I denne kategori ligger også et nytt rakettsystem som kan uskadeliggjøre hangarskip langt fra land.

..... og en egen Monroe-doktrine for Kina?

Har Kina blitt mer arrogant og selvsikker etter den internasjonale finanskrisen som startet i USA i september 2008? Denne krisen avdekket store svakheter ved den amerikanske økonomien. Den kinesiske modellen basert på sterk sentral styring og statlig eierskap i store bedrifter, viste seg den amerikanske modellen overlegen i håndteringen av krisen.

Med økt selvtilit blir det fristende å vise mer muskler. Som kineserne nylig gjorde etter at en kinesisk tråler hadde kollidert med to japanske kystvaktskip. Japan protesterte kraftig. Men Kina svarte umiddelbart med samme mynt. Japan bøyd av ved å la mannskapet dra hjem til Kina, men beholdt kapteinen. Etter mer sabelrasling fra Kinas side, blant annet ved å forsinke eksport av viktige metaller til Japan, og ved å arrestere fire japanere i Kina med anklager om ulovelig fotografering, bøyd Japan av. Snaue tre uker etter kollisjonen fikk kapteinen reise hjem.

Når et tross alt så mektig land som Japan ikke tør å stå opp mot Kina, hvilke tanker gjør da mindre naboland i regionen seg? Er Kina i ferd med å utvikle sin egen Monroe-doktrine, dvs. som Amerika i 1820-årene gjorde det klart at Latin-Amerika var for USAs bakgård å regne, vil Kina hevde noe tilsvarende for havområdene i sør og øst?

Et mektigere Kina vil ikke la diktere av andre. For en stolt nasjon høver det seg bedre selv å være med å bestemme den internasjonale agendaen. Men her er en fin balansegang. Et for aggressivt Kina vil skape engstelse hos nabolandene. Sjansene øker for at de finner sammen for å demme opp for Kina. I denne ligningen er USA helt sentral. Når det kommer til stykket er de fleste naboland av Kina takknemlig for Amerikas sterke, militære tilstedeværelse i Sørøst-Asia. For hvem ellers vil kunne legge en demper på et stadig sterkere Midtens Rike?

”America plays a role in Asia that China cannot replace, maintaining peace in the region”, uttalte nylig Lee Hsien Loong, statsministeren i Singapore. Han snakket nok for flere.

Den økonomiske makten vokser også

Den økonomiske veksten i Kina skyldes i ikke liten grad kinesere som bor i utlandet. I alt er det om lag 40 millioner av dem. De har stått for to tredjedeler av de utenlandske direkteinvesteringene i Kina. Kinesere i Hong Kong og Taiwan har ført an. Men også kinesere i andre deler av verden har bidratt til og gledet seg over vekst og fremgang i Midtens Rike. Dette er til klar forskjell fra russere i utlandet. De holder stort sett pengene sine der de selv er – å investere i hjemlandet ansees som for risikabelt.

Kina er nå det mest lukrative markedet for investeringsbanker i Asia. Bare i løpet av de siste to årene har kinesiske selskaper tatt over som ledende her. Etter å ha lært håndverket av utlendingene, kommer kineserne selv for fullt. Ved å begrense utlendingers adgang til å hente inn egenkapital i det kinesiske kapitalmarkedet, blir det lettere å vokse for kinesiske investeringsbanker som Guosen Securities og Hutai Securities.

Modellen er velkjent. Det samme har hendt i togbransjen. Kina inviterer inn tyske Siemens og franske Alstom til joint ventures for utbyggingen av det kinesiske jernbanenettet. En sentral betingelse er deling av teknologi. For kinesere er det ikke lang vei fra å dele til å rappe. Og med et ikke upartisk rettsapparat, kommer utenlandske selskaper sjelden noen vei ved å gå til sak. Veldige mye raskere enn noen hadde tenkt seg – bortsett fra kineserne – er teknologiforspranget hentet inn. Ikke nok med at Siemens og Alstom får en betydelig mindre bit av kontraktene for utbygging av jernbanen i Kina, de opplever også langt hardere konkurranse for jernbaneutbygging på tredjelands markeder. Kinesiske samarbeidspartnere kan nå underprise sine læremestere.

Toppen av kranssekaka er Arnold Schwarzeneggers nylig besøk i Beijing. Han ser gjerne at konkurransedyktige kinesiske foretak legger inn bud på utbygging av lyntog i California, med tilhørende hyggelige finansieringsløsninger.

Statseide foretak investerer ivrig i andre land

Hovedtyngden av de store kinesiske selskapene er bygget over hva vi vil kalle Hydro- eller Statoil-modellen, dvs. selskapene er på børs, men staten er den dominerende eieren. I motsetning til Hydro og Statoil er føringer fra politisk hold langt mer vanlig i statseide, kinesiske selskap. Andre land kan dermed spørre seg om det er et selskap eller et land man har å gjøre med.

Om Kina som nasjon har strategiske interesser av at et statseid kinesisk oljeselskap kjøper opp et oljefelt i utlandet, vil selskaper fra andre land, som ikke regner inn noen nasjonal, strategisk verdi når bud gis, lett tape i konkurransen. Det kan oppleves som urimelig, og kan skape politiske gnisninger.

Siden tidlig på 2000-tallet har Kina hatt store overskudd i sin utenrikshandel. Dette eksportoverskuddet vil per definisjon ende opp som investeringer i andre land. Disse investeringene kan være i form av finansielle plasseringer som økninger i sentralbankens

valutareserver eller kjøp av aksjer i utenlandske selskaper gjennom CIC (China Investment Corporation), som er en parallell til vårt eget statlige oljefond. Eller Kina kan foreta direkteinvesteringer i andre land, dvs. kjøpe opp etablerte bedrifter i utlandet eller selv etablere nye.

Inntil nylig har finansielle plasseringer dominert. Men de siste par årene har det blitt en voldsom vekst i Kinas utgående direkteinvesteringer. Nylig ble svenske Volvo, som for mange år siden var blitt kjøpt opp av amerikanske Ford, solgt til kinesiske Geely (som betyr heldig) for halvannen milliarder dollar. Den kinesiske bilprodusenten skaffer seg dermed ikke bare et anerkjent merke og tilgang på avansert teknologi, den får også fotfeste i vestlige lands bilmarkeder.

Snart vil en bedrift nær der du bor være kinesisk.

4. oktober 2010

Tidligere Månedsbrev finnes på min hjemmeside

<http://home.bi.no/fag87025/>

Arne Jon Isachsen

HØSTBREV

November 2010

QE2 – HVA ER DET, OG HVA ER VITSEN?

Amerikansk pengepolitikk akkurat nå er både original og dristig. Om det går bra, vil renter og valutakurs falle. Og den økonomiske veksten i USA tar seg opp. Om det går dårlig, vil inflasjonen skyte fart, og andre land blir sure.

Seks hundre milliarder ferske dollar skal Ben Bernanke, sjefen for den amerikanske sentralbanken, tilføre markedet i løpet av et godt halvår. Hvordan gjøres det, rent praktisk? Hva tar Ben sikte på å oppnå? Og hvorfor er mange andre land så skeptiske til denne politikken?

QE1

I september 2008 brøt finanskrisen løs. Investeringsbanken Lehman Brothers gikk konkurs. Når de amerikanske myndighetene tillot denne storbanken å gå overende, kunne ingen føle seg trygge. Bankene turde ikke lenger å låne hverandre penger, ikke en gang fra den ene dagen til den neste. Federal Reserve (eller Fed) som er navnet på USAs sentralbank, måtte inn i bildet. I stedet for å låne penger av hverandre, fikk bankene lån i sentralbanken. Det var et uortodokst tiltak, men et helt nødvendig tiltak. Å la solide banker gå nenedom fordi de mangler kontanter, er meningsløst.

For å lette situasjonen i bankene, og for å få fart på økonomien, sørget Fed for å få korte renter ned, både kraftig og kjapt. Rent praktisk skjer det ved at Fed kjøper tilbake tidligere utstedte statspapirer med kort løpetid. Når etterspørselen etter slike papirer stiger, går prisen på dem opp. Det er ensbetydende med at renten går ned. Med ro for tilstrekkelige likviditet i systemet, tok markedet for lån mellom bankene seg opp igjen.

I tillegg bedret den amerikanske sentralbanken balansen til finansinstitusjoner ved selv å kjøpe opp private verdipapirer i markedet. Disse papirene ble betalt med nye penger fra sentralbanken. Quantitative Easing 1 (QE1) kaller man denne politikken nå, eller kvantitative lettelser, gjennom tilførsel av mer penger. En viktig hensikt med QE1 var å gi banker anledning til å kvitte seg med papirer av dårlig kvalitet. Gjerne slike papirer som hadde sitt opphav i lån til amerikanske huseiere, som ikke maktet å betjene dem.

Også i Norge ble det lettere for bankene å låne i sentralbanken. Det såkalte "gullkortet" innebar at norske banker og kredittforetak kunne byttelåne obligasjoner med fortrinnsrett mot statspapirer. For i neste omgang å bruke disse statspapirene som sikkerhet for lengre lån i Norges Bank. Denne ordningen bidro også til å skape økt likviditet i interbankmarkedet.

Utover høsten 2009 og inn i 2010 ble vurderingene Fed og andre gjorde av amerikansk økonomi stadig mer optimistiske. Den økonomiske veksten tok seg opp, sparingen i privat sektor økte, og eksporten økte. Det største problemet amerikansk økonomi stod overfor var ubalanser i offentlige budsjetter og en raskt voksende statsgjeld. Men med økt sparing og mange ledige hender å sette i arbeid, ville solid økonomisk vekst på lang sikt gjøre det mulig å håndtere de statsfinansielle problemene.

På vårparten snudde bildet. Arbeidsløsheten sluttet å falle. Eksporten sluttet å øke. Og prisene i boligmarkedet tok igjen til å synke. Med store underskudd i statsfinansene var det ikke stemning for en ytterligere økning i statens pengebruk. Hva med pengepolitikken? Kunne den brukes for å få fart på økonomien?

USAs sentralbank har fokus på den såkalte federal funds renten, som er renten bankene låner av hverandre til over natten. Måltallet for denne renten er nå kommet ned til mellom null og en kvart prosent. Og finansinstitusjonenes balanse er bedret ved at Fed har tatt over en del mer tvilsomme papirer. I en slik situasjon vil ytterligere kvantitative lettelser, dvs. tilførsel av mer penger, kunne tjene noen hensikt? Tradisjonell teori sier nei. Med korte renter nær null har sentralbanken gjort sitt.

QE2

Men Bernanke kjøper ikke denne historien. Det finnes flere renter enn de korte. Om den amerikanske sentralbanken trykker opp 75 milliarder dollar hver måned de neste åtte månedene og bruker dem til å kjøpe tilbake tidligere utstedte langsiktige statsobligasjoner, vil prisen på dem stige. Rentene her faller. Rentefall på lange, statlige papirer vil smitte over på private papirer. Lavere renter her vil virke stimulerende på bedriftenes realinvesteringer.

Konsekvensene av QE2, om politikken er vellykket, er et oppsving i realinvesteringene. Men ikke bare det. Med lavere lange renter, vil prisfallet i boligmarkedet lettere stanse opp. Det er helt vesentlig for at amerikansk økonomi skal komme til hektene igjen. Vedvarende fall i boligformuen bidrar til å holde konsumet nede. Dessuten fører vedvarende fall i boligprisene til at store finansinstitusjoner, i første rekke de statlige Freddie Mac og Fannie Mae, fortsetter å tape penger. Regningen her sendes videre til fremtidige skattebetalere.

Den store tilførselen av likviditet som Fed nå legger opp til, øker sannsynligheten for tiltakende prisstigning. Dette er nettopp litt av poenget. Bernanke & Co. er engstelige for å gå

i samme fellen som Japan tidlig på 1990-tallet; en stagnerende økonomi der man i perioder opplever deflasjon, dvs. nedgang i det generelle prisnivået. Med et fallende prisnivå vil folk gjerne utsette sine innkjøp. Etterspørselen synker i en tid der det motsatte er ønskelig.

For Ben Bernanke er det viktig at QE2 ikke bare bidrar til tiltakende inflasjon, men også skaper forventninger til en viss prisstigning. Hvorfor det? Jo, fordi med forventninger om økende prisstigningstakt, blir realrenten lavere, for gitt nominell rente. Forventninger om høyere prisnivå i fremtiden vil stimulere til realinvesteringer i dag, og til kjøp av varer og tjenester mer generelt.

Ludvig er skeptisk

”Men høyere inflasjon, er ikke det fali’ det?”, innvender Ludvig som jobber hos sykkelreparatør Reodor Felgen, og sammen med ham vant det minneverdige bilracet Flåklypa Grand Prix. Jo, svarer Ben Bernanke, men om likviditeten blir for god og inflasjonen ligger an til å stige for raskt, kan operasjonene vi nå gjør, enkelt reverseres. I så fall vil USAs sentralbank *selge rentebærende papirer* i bønner og spann til privat sektor. Det vil presse prisen ned. Og renten opp. Inflasjonen, mener USAs sentralbanksjef, skulle det således være mulig å holde innen passende rammer, les mellom én og fire prosent.

Men, sier Ludvig, hvis investorer blir bekymret for fremtidig inflasjon, vil ikke det føre til høyere inflasjonspremie? I så fall vil ikke de lange rentene gå ned. Og de gunstige effektene av QE2 uteblir. Det frykter Ludvig som sover lenge om morgenen og ikke liker forandringer.

Hvorfor er de andre så sure?

De fleste land i verden vil gjerne øke sine valutaeserver. Økte valutaeserver krever overskudd på handelsbalansen. Ettersom valutaeserver i hovedsak består av fordringer i amerikanske dollar, må USA må ha underskudd på sin handelsbalanse om resten av verden skal ha overskudd. Tenk litt over det. USAs underskudd i handelen med andre land blir i denne sammenheng en passiv konsekvens av andre lands ønsker om økte valutaeserver.

Men nok er nok. De samlede valutaeservene i verden er store nok nå. USA trenger ikke lenger ha underskudd på sin handelsbalanse for dermed å tilføre resten av verden fordringer i dollar. Men hva med de fordringene som allerede er der ute? Hva med amerikanske statsobligasjoner i utenlandske sentralbankers eie? Har QE2 noen konsekvenser for verdien av dem? Yes.

Når Fed setter i gang og kjøper tilbake lange, amerikanske statspapirer, vil prisen på dem stige. Det blir fristende å selge. Særlig om man tror at inflasjonen i USA på sikt er på vei opp. Men hva skal Norges Bank i Norge, eller Peoples Bank of China (PBOC) i Kina, eller Riksbanken i Sverige gjøre med dollarene de får ved slikt salg? Kanskje kunne det være greit å diversifisere porteføljen over i andre valutaer?

Om sentralbanker og andre formueseiere som konsekvens av QE2 kjøper japanske, sørkoreanske, sveitsiske og andre lands verdipapirer, vil valutaene i disse landene lett komme til å styrke seg. Industrien i disse landene får problemer med konkurranseevnen. Og USA får kjeft for sin QE2.

Rettes her baker for smed?

En fundamental ubalanse i den globale økonomien i dag står Kina og Tyskland for. De har begge udannede store overskudd på sine handelsbalanser. En viktig grunn for dette er valutakurser som er altfor faste.

Felles mynt er det ultimate fastkursssystem. Tyskerne kan prise seg lykkelige over euro. Om det ikke var for euroen, ville verdien av den tyske marken skutt i været for lenge siden. Tyske bedrifters konkurransevne ville ha vært langt dårligere. Innenlandsk etterspørsel måtte ha vært betydelig større om produksjonen skulle ha holdt seg på det nivået den har holdt seg.

Kina fører en fastkurspolitikk mot dollar. Det kan kineserne gjøre fordi de har kontroll på sine kapitalbevegelser. Å skulle la kapital flyte fritt omkring over landegrensene for tidvis å kjøre en valutakurs langt unna det fundamentale forhold tilsier er rimelig, tjener ingen god hensikt. Men å tviholde på en kunstig god konkurransevne ved ikke å la ens egen valuta styrke seg over tid når overskuddene i handelen med andre land bare øker på, er like lite hensiktsmessig, sett i et større perspektiv.

Kinesernes unnlåtelsessynd er å holde igjen på innenlandsk lønnsvekst og å være for knipne når det gjelder det offentliges finansiering av helse, utdanning og pensjon. En viktig grunn til denne forsiktigheten har med makt å gjøre. Myndighetene i Kina klarer ikke å få de 110.000 statseide foretakene i landet til å betale utbytte til eierne, dvs. til staten.

QE2 vil resten av verden ha små problemer med om Kina løsner på båndet til dollaren og lar den kinesiske yuan stige i verdi. Hvordan den strukturelle ubalansen i Tyskland skal håndteres, er vanskeligere å se. Tyskerne mangler den frihetsgraden som en egen valuta gir.

18. november 2010

Home Page: <http://home.bi.no/fag87025/>

Arne Jon Isachsen

MÅNEDSBREVET

November 2010

URO I VALUTAMARKEDENE

Tiden er moden for en tilbakevending til et globalt fastkursregime slik vi hadde det etter den andre verdenskrigen og frem til 1971. Det forutsetter gjeninnføring av kontroll med kapitalbevegelsene, noe IMF i disse dager anbefaler for flere land. I tillegg må man enes om pariteter for valutakursene, samt regler for endringer av disse.

Valutakursen er prisen på ett lands penger målt i et annet lands penger. Når valutakursen faller, styrker konkurranseevnen seg. Det liker de eksport- og importkonkurrerende bedriftene. Da kan de lettere selge sine varer og tjenester. Både fortjeneste og sysselsetting stiger.

Med overskudd på handelsbalansen vil et land akkumulere fordringer på andre land, gjerne ved at valutareservene i sentralbanken stiger. Overskuddet på handelsbalansen kan også brukes til realinvesteringer i utlandet, dvs. til etablering av bedrifter eller kjøp av fast eiendom.

Ideelt sett burde valutakursene endre seg pent og pyntelig slik at handelen mellom land holder seg sånn noenlunde i balanse. Hvis det er slik at mange land gjerne vil eie litt av et annet land, f. eks. av USA, og amerikanerne synes det er greit, kan USA år ut og år inn ha en eksport som ikke fullt ut betaler for importen. Differansen betales da ved at amerikanerne tar opp lån i utlandet (selger obligasjoner i dollar) eller ved at de selger egne aktiva til utlendinger.

I et land med en vekstkraftig økonomi er det ikke nødvendig at underskudd på handelsbalansen i dag, må motsvares av overskudd i morgen. Om BNP vokser i samme takt som gjelden til utlandet, vil gjeld som andel av BNP holde seg konstant.

Men nå har ubalansene blitt for store. Og valutakursene gjør ikke jobben med å få balansen i handelen mellom land på plass. Noen valutakurser er for faste. Andre svinger for mye. Det internasjonale monetære systemet er i ulage.

Felles valuta – det ultimate fastkurssystemet

Mellom de 16 landene som nå har euro som pengeenhet, er det ikke mulig å endre valutakursen. Ganske enkelt fordi det ikke er noen. Hva skal til for at et slikt system skal være robust og holde seg over tid?

Teorien om ”optimale valutaområder” stod sentralt i debatten før innføring av euroen. Om land eller regioner skal ha felles mynt, bør de ha en likeartet økonomisk struktur. For med lik struktur kan man påregne å ha noenlunde sammenfallende konjunkturer. Da vil den felles renten som følger av felles mynt, kunne passe dem alle.

Viktigere enn lik struktur i økonomien er lik preferanse for inflasjon. Det spiller mindre rolle hvilket nivå for inflasjon man legger til grunn. Det sentrale er samme inflasjon. I euroland er denne raten satt til to prosent. Men når Hellas ligger godt over og Tyskland godt under, er det duket for problemer. Hellas mister konkurransekraft, mens Tyskland vinner konkurransekraft. Når Hellas omsider innser at konkurransekraften må bedres, innebærer fravær av en valuta å skrive ned, at man må kutte i nominelle lønninger.

Mange grekere ønsker seg nok drakmen tilbake – en egen valuta som ved å svekke seg kunne gitt greske bedrifter bedre konkurransevne. Det underliggende problemet, nemlig greske politikeres bruk av penger langt utover det offentliges inntekter fra skatter og avgifter, lar seg imidlertid ikke løse ved manipulering av valutakursen.

Dollaren er vår valuta – men ditt problem

I 1971 uttalte daværende finansminister i USA, John Connolly, at ”the dollar is our currency but your problem”. Bakteppet var at Amerika i flere år hadde hatt høyere inflasjon enn Tyskland og Japan. En svekkelse av dollaren syntes uunngåelig. Dermed ville USA vinne tilbake tapt konkurransekraft samtidig som dollarfordringer som andre land satt på, ville miste kjøpekraft.

Nettopp dette var det som skjedde. Ikke lenge etter gikk fastkurssystemet som man hadde hatt etter den andre verdenskrigens slutt, i oppløsning. Og dollaren falt målt mot blant annet tyske mark og japanske yen.

Kina holder kursen fast

USA ønsker at noe tilsvarende skal skje nå. Men denne gangen er det ikke Tyskland og Japan som er motparten. Men Kina. Gjennom de siste ti-tolv årene har en økende andel av kinesisk produksjon gått til eksport. USA avtar stadig mer kinesiske varer og tjenester. Når den kinesiske importen ikke har vokst i samme grad, betyr det store og økende overskudd på handelsbalansen. Hvilket har nedfelt seg i valutareserver som snart overstiger tre tusen

milliarder dollar. Og etter hvert også i kinesiske realinvesteringer i andre land, kfr. Kinas økende engasjement i Afrika.

Men i motsetning til Europa og Japan tidlig på 1970-tallet, tviholder Kina på en fast styring av valutakursen. Hvordan får kineserne det til? Jo, de tillater ikke frie kapitalbevegelser. Utlendinger står ikke fritt til å komme med dollar eller euro for å veksle dem om i renminbi (RMB), for i neste omgang å sette pengene inn i kinesiske banker eller kjøpe kinesiske verdipapirer. Dermed begrenses trykket på RMB. Og det blir en smal sak for sentralbanken å holde valutakursen fast.

Fra sommeren 2005 og tre år fremover tillot de kinesiske myndighetene en viss styrking av RMB. Men etter at de olympiske leker i Beijing var over, var det også slutt på en appresierende renminbi. Lovnader det siste halve året om å la RMB styrke seg videre, har bare i liten grad blitt fulgt opp i handling. Og amerikanerne er både sinte og oppgitte.

Hva kan USA gjøre?

I denne situasjonen truer Kongressen i USA med å la Kina få merkelappen ”currency manipulator” for på den bakgrunn å kunne iverksette handelspolitiske tiltak mot landet. Det gjør kineserne sinte. De hevder at amerikanernes problem er av strukturell karakter. Sparingen har vært for lav. Det har skapt behov for å låne i utlandet. Hvis motstykke er at eksporten ikke betaler for all importen.

Ved å true med toll og avgifter på kinesisk import, håper USA at Kina gir etter og lar sin valuta styrke seg. Om prisen på én dollar synker fra 6,70 renminbi til 6,00 renminbi i løpet av et års tid, ville kinesiske penger få økt kjøpekraft overfor amerikanske varer og tjenester. Importen fra USA ville ta seg opp.

USA kan også bruke egen pengepolitikk i konflikten med Kina. Det at gjelden USA har til andre land er i amerikanske dollar, gir amerikanerne en kjærkommen frihetsgrad. Ved å trykke mer penger og bruke de nye pengene til å kjøpe tilbake tidligere utstedte statsobligasjoner – såkalt Quantitative Easing (QE) – tilføres markedet mer likviditet, og renten holdes nede. På sikt kan den økte likviditeten skape høyere inflasjon i USA. Kjøpekraften av kinesernes fordringer på USA synker.

Hva kan Kina gjøre?

Kineserne ser denne faren. Derfor har de den senere tid diversifisert sine valutareserver over i andre valutaer, som japanske yen, koreanske won og europeiske euro. Det fører til uønsket styrking av disse valutaene.

For Japans vedkommende har situasjonen blitt møtt med intervensjoner i valutamarkedet. Den japanske sentralbanken har kjøpt utenlandsk valuta og tilført mer yen. Kvantitative lettelsener (QE) på japansk, kan man si.

Hva er løsningen?

Tiden er moden for en tilbakevending til et globalt fastkursregime slik vi hadde det etter den andre verdenskrigen og frem til 1971. Det forutsetter gjeninnføring av kontroll med kapitalbevegelsene, noe IMF i disse dager anbefaler for flere land. I tillegg må man enes om pariteter for valutakursene, samt regler for endringer av disse.

For at et slikt regime skal være robust over tid, er det viktig at alle land som er med, har lav inflasjon og orden i de statlige finansene.

2. november 2010

Tidligere Månedsbrev finnes på min hjemmeside

<http://home.bi.no/fag87025/>

Arne Jon Isachsen

MÅNEDSBREVET

Desember 2010

FREDSPRIS TIL FEIL MANN?

Nobels fredspris gikk i år til Liu Xiaobo. En forkjemper for demokrati i Kina som nå sitter i fengsel. Om fredsprisen hadde vært gitt til Maos gamle sekretær, en veteran fra Den lange marsjen som nå er blitt en viktig og tydelig forkjemper for demokrati og ytringsfrihet, ville ikke kineserne ha blitt så fornærmet. Og myndighetene i Kina ville ha vært nødt til å ta tildelingen av prisen mer på alvor.

Kina trenger en ny modell. Tiden er ute for den keiserlige modellen, basert på rettigheter og plikter, bygget over lesten av en familie. En form for demokrati med kinesiske kjennetegn vil trolig tvinge seg frem.

Bakgrunn

Den keiserlige modellen fungerte på et vis under Mao Zedong. Men ikke til familiemedlemmenes beste. Ville ideer som familiefaren tidvis hadde, var det ikke mulig, uten fare for eget liv, å motsi ham på. Det var det mange som fikk erfare.

Med Deng Xiaoping i familiefarens stol, øverst ved bordet, gikk det bedre. Deng ville kinesernes beste. Han levde selv et sunt og harmonisk familieliv. Med fem barn fikk han tilbakemeldinger på hva som rørte seg i samfunnet. Og sikkert også motforestillinger på egne meninger.

Men fast i klypa kunne Deng også være. Blant annet ved å kvitte seg med to kronprinser som ikke hadde de rette holdningene. Det gikk på to ting. For det første, åpne opp og reformere økonomien. For det andre, holde fast på Partiets monopol på makten. En utvikling i retning av vestlig demokrati ville Deng ganske enkelt ikke vite noe av. Til det var faren for en destabilisering av Midtens Rike med tilhørende fare for kaos for stor, mente han.

Da Deng Xiaoping den 1. oktober 1994, 90 år gammel, stod frem ved feiringen av 45-årsdagen for opprettelsen av Folkerepublikken Kina, så folk en svekket, gammel mann. Kraften var borte. Til Dengs ære, så og skjønte han det selv. Han abdiserte som Kinas øverste leder.

Jiang Zemin tok over. Som partisekretær i Shanghai hadde han viste evne til å håndtere opprørske studenter på en fast måte uten at det kom til alvorlige sammenstøt. Etter at studentopprøret på Den himmelske freds plass i Beijing var blitt slått brutalt ned 4. juni 1989, vendte Deng seg til Jiang. Kunne Jiang tenke seg å bli ny generalsekretær i Partiet? Andre kandidater hadde blod på hendene.

På den 16. Partikongressen i 2002 var Jiangs tid ute. De tider er over da generalsekretæren og andre ledere sitter til sin død. På toppen i Kina er det kun åremålsstillinger, to ganger fem år. Hu Jintao som tok over etter Jiang Zemin, går således av i 2012.

Maos sekretær

Li Rui heter en mann. I en periode var han Maos sekretær. Men på slutten av 1950-tallet gikk han imot Maos ville ideer om forsert produksjon av stål på landsbygda – Det store spranget fremover. For det ble han kastet i fengsel. ”Maos måte å tenke og å styre på var skremmende. Han tiller ikke menneskers liv noen verdi. Andres død betød ingen ting for Mao”. Har Li Rui sagt.

På den 16. Partikongressen i 2002 skapte den respekterte Li Rui store bølger ved å fremme forslag om politiske reformer. Det ble det ikke noe av. Men Li som er et seigt, gammelt skinn, gav seg ikke. Han tok pennen fatt. Omfattende og kontroversielle skrivelser kom fra hans hånd. Så kontroversielle at Partiet to år senere forbød media å trykke det han skriver.

Ikke desto mindre, før den 17. Partikongressen i 2007 skrev Li Rui en artikkel sammen med den pensjonerte akademikeren Xie Tao der de krevde at Det kinesiske kommunistpartiet skulle omdannes til sosialistisk parti etter europeisk modell. ”Sosialismen kan ikke overleve uten demokrati”, har Li fremholdt. Med dagens internett kommer slikt frem, for etter en tid å fanges opp av sensuren, for deretter å forsvinne.

Den 11. oktober i år slo Li Rui til igjen. Sammen med tidligere redaktør av Folkets Dagblad, Hu Jiwei, og 21 andre partiveteraner, skrev han et åpent brev til Folkekongressen i Kina, det vil si landets lovgivende forsamling (her er linken: <http://cmp.hku.hk/2010/10/13/8035>). Brevet rakk å være på nettet i Kina et par timer før sensuren hadde fjernet det. Her krever Li at dagens lederduo i Kina, president Hu Jintao og statsminister Wen Jiabao, lar handling følge ord. ”Demokrati og frihet er uimotståelig” har statsministeren sagt. Og presidenten kort etter sin innsettelse: ”Hvis Kommunistpartiet ikke reformerer seg selv vil det uvegerlig gå mot utslettelse.”

Liu Xiaobo

Årets fredsprisvinner er den fengslede forfatteren Liu Xiaobo. For ett år siden ble han dømt til elleve års fengsel for å egge til omstyrning av statens makt.

Kinas politiske reform bør være gradvis og kontrollert hevder Liu, og interaktiv ovenfra og ned, og nedenfra og opp. ”Ordnet og kontrollerte sosiale endringer er bedre enn kaotiske endringer ute av kontroll”, har han sagt. Liu mener videre at en dårlig regjering er bedre enn kaos og anarki.

Liu har vært aktivt engasjert i Charter 08, et opprop som krever ytringsfrihet, menneskerettigheter og demokrati i Kina. Og som til nå har samlet mer enn 10.000 underskrifter i landet.

Pris til feil mann?

Kinesere er oppbrakt over at Norge blander seg inn i kinesiske domstolars vurderinger. ”En fornærmelse på det groveste”, sa en mild pensjonist jeg snakket med i Shanghai nylig, og ble sint i øynene. ”Tenke seg til å gi en fengslet kineser Nobelprisen.”

Verdiene som årets fredsprisvinner står for, er ikke så ulike dem til veteranen Li Rui. En meget reflektert kineser som jeg møtte, mente at vi i stedet burde ha gitt prisen til Maos gamle sekretær. Da hadde vi ikke fornærmet Kina og kineserne. Og myndighetene i Midtens Rike hadde vært nødt til å ta tildelingen av prisen mer på alvor.

10. desember 2010

Tidligere Månedsbrev finnes på min hjemmeside

<http://home.bi.no/fag87025/>

Working Paper Series

- 1/06** **Isachsen, Arne Jon**
Greenspan går fra borde, og Erna vil ha Euro
- 2/06** **Beine, Michel, Paul De Grauwe and Marianna Grimaldi**
The impact of FX Central Bank Intervention in a Noise Trading Framework
- 3/06** **Isachsen, Arne Jon**
Canada Goose
- 4/06** **Isachsen, Arne Jon**
Like før det smeller? Om globale ubalanser
- 5/06** **Qvigstad, Jan Fredrik**
When does an interest rate path "look good"?
Criteria for an appropriate future interest rate path
- 6/06** **Isachsen, Arne Jon**
Verdens rikeste land
- 7/06** **Steigum, Erling**
Den Keynesianske revolusjonen 70 år etter: Et tilbakeblikk
- 8/06** **Isachsen, Arne Jon**
Elleve i Kina – Ved én av dem
- 1/07** **Isachsen, Arne Jon**
Globalisering
- 2/07** **Houg, Kjetil, Steinar Juel og Frank Jullum**
Økonomiske paradokser
- 3/07** **Isachsen, Arne Jon**
Folk på vandring
- 4/07** **Isachsen, Arne Jon**
Hvor går verden? Noen utvalgte krefter og trender
- 5/07** **Isachsen, Arne Jon**
Utenrikspolitiske refleksjoner
- 6/07** **Bottelier, Pieter and Gail Fosler**
Can China's growth trajectory be sustained?
- 7/07** **Isachsen, Arne Jon**
Uro
- 1/08** **Houg, Kjetil**
A note on the concept of risk
- 2/08** **Isachsen, Arne Jon**
Bolig- og finanskrisen i Amerika
- 3/08** **Isachsen, Arne Jon**
Kjøp og salg av risiko
- 4/08** **Husum, Hans Olav**
Hvor kommer pengene fra?
Kilder til meravkastning i Statens Pensjonsfond Utland

CME

Centre for Monetary Economics, Norwegian School of Management BI

Office Manager: Siv Bjercke

Address: Nydalsveien 37, N-0484 Oslo, Norway

Phone +47 46 41 07 91. Fax +47 46 41 08 01.

E-mail: cme@bi.no <http://www.cme.no>

ISSN 1503-3031

Working Paper Series

- 5/08** **Steigum, Erling**
Befolkningsaldring, pensjonsreformer og realøkonomi
- 6/08** **Isachsen, Arne Jon**
Om finanskrisen i USA
- 7/08** **Isachsen, Arne Jon**
Kommer Amerika tilbake?
- 1/09** **Isachsen, Arne Jon and Ole C. Sand**
China's revival
- 2/09** **Isachsen, Arne Jon**
Finanskrisen – Den menneskelige faktor
- 3/09** **Chand, Sheetal K.**
The IMF, the credit crunch and Iceland: A new fiscal saga?
- 4/09** **Liikanen, Erkki**
Finland, EMU and the euro
- 5/09** **Isachsen, Arne Jon**
Kina viser muskler
- 6/09** **Isachsen, Arne Jon**
En dag med China Daily
- 7/09** **Isachsen, Arne Jon**
Scener fra en finanskris
- 1/10** **Isachsen, Arne Jon**
Finanskrisen – Konsekvenser for USA
- 2/10** **Isachsen, Arne Jon**
Korrupsjon i Kina – Kommet for å bli?
- 3/10** **Isachsen, Arne Jon**
Om spekulasjon i valutamarkedet
- 4/10** **Steigum, Erling**
Norsk økonomi etter 1980 – fra krise til suksess
- 5/10** **Isachsen, Arne Jon**
Fortellinger om samfunnet
- 6/10** **Isachsen, Arne Jon**
Hva Kina vil
- 7/10** **Isachsen, Arne Jon**
Kinas makt

Norges Bank Watch Report Series

- No 1/2000** **Hamilton, Carl , Øystein Thøgersen, Marianne Andreassen og Harald Magnus Andreassen**
Norsk pengepolitikk, Norges Banks rolle og bankens gjennomføring av pengepolitikken i 1999 og første del av 2000
- No 2/2001** **Andreassen, Harald Magnus, Paul De Grauwe, Haakon Solheim and Øystein Thøgersen**
A review of inflation targeting, the Norwegian monetary regime and its institutional arrangements and Norges Bank's actual monetary policy and communication
- No 3/2002** **Svensson, Lars E. O., Kjetil Houg, Haakon O. Aa. Solheim and Erling Steigum**
An Independent Review of Monetary Policy and Institutions in Norway
- No 4/2003** **Ekeli, Thomas, Anne Kari Haug, Kjetil Houg and Erling Steigum**
An Independent Review of Monetary Policy in Norway.
- No 5/2004** **Bjørnland, Hilde C., Thomas Ekeli, Petra M. Geraats and Kai Leitemo**
An Independent Review of Monetary Policymaking in Norway.
- No 6/2005** **Dørum, Øystein, Steinar Holden and Arne Jon Isachsen**
An Independent Review of Monetary Policymaking in Norway.
- No 7/2006** **Dørum, Øystein and Steinar Holden**
An Independent Review of Monetary Policymaking in Norway.
- No 8/2007** **Goodfriend Marvin, Mork Knut Anton and Söderström Ulf**
An Independent Review of Monetary Policymaking in Norway.
- No 9/2008** **Juel Steinar, Molnar Krisztina and Røed Knut**
An Independent Review of Monetary Policymaking in Norway.
- No 10/2009** **Bergman Michael, Juel Steinar and Steigum Erling**
Monetary Policy and the Financial Turmoil.
- No 11/2010** **Bjørnland Hilde C., Clarida Richard, Holvik Elisabeth and Steigum Erling**
An Independent Evaluation of Monetary Policy in Norway.

CME

Centre for Monetary Economics, Norwegian School of Management BI

Office Manager: Siv Bjercke

Address: Nydalsveien 37, N-0484 Oslo, Norway

Phone +47 46 41 07 91. Fax +47 46 41 08 01.

E-mail: cme@bi.no <http://www.cme.no>

ISSN 1503-3031